

I

Deia Walter Benjamin que no hi ha cap document de cultura que a la vegada no ho sigui de barbàrie. Poques vegades una frase ha estat tan adequada per definir el Fòrum de les Cultures.

És ben segur que l'àvia del setè pis no en sap res de Benjamin, car prou feina ha tingut a transitar per la vida com per preocupar-se d'un pobre desgraciat jueu i comunista, per més inri, que, atrapat a França en plena invasió nazi, va acabar morint a Portbou sense major glòria. Tanmateix, quan la van fotre al carrer — amb males arts, que d'altres no en coneix el sector immobiliari — ja que el seu pis s'havia convertit en un objecte de luxe estranyament revaloritzat pels fastos del Fòrum — sempre havia estat un pis més que humil per una família també més que humil —, alguna cosa similar al jueu alemany devia passar-li pel cap. Si és que alguna cosa li podia passar ja pel cap a l'àvia que fins llavors havia viscut en un antic barri de Barcelona que, mala sort, ara estava al costat de l'event cultural. La néta, que ara ha anat a viure al pis revaloritzat, deu o vint vegades revaloritzat, i que amb prou feines pot pagar, també pensaria una cosa semblant si la possibilitat d'aconseguir un passi de temporada per l'event «revaloritzador» no l'hagués encegat. I és que el progrés, i més quan és progrés cultural, ja ho té això, car segons un dels alcaldes més marxosos que ha tingut la ciutat «serà una experiència única. Cada dia hi passaran coses diferents, excitants, profundes. Serà intens i divertit» (primera raó de les «Deu raons per sumar-se al Fòrum» de l'alcalde). Si més no, no es pot negar que els vestits dels voluntaris ideats per Toni Miró són enlluernadors. Fets d'uns colors vius amb un disseny que recorda al del Treballador del Mes de qualsevol centre McDonald's, però amb més bon gust. Amb molt més bon gust. Perquè si Barcelona s'ha de posar guapa, què podem dir d'aquests voluntaris que, tot ensenyant la panxa (panxes planes, per favor panxes planes), permetran que veiem el bo i millor del melic barceloní? És la nostra aportació cultural al món.

II

Fàcil és començar a parlar d'operacions urbanístiques, com si el Fòrum no fos quelcom més. És veritat que, segons l'alcalde, darrera la proposta hi ha un «esforç d'arquitectura radical» (setena raó de les «Deu raons per sumar-se al Fòrum»), i si l'alcalde no és convincent, que li expliquin a l'àvia sobre la radicalitat de tal esforç, però la cosa va molt més enllà. Cal mirar-la amb esperit constructiu «perquè serà divertit» (sisena raó de les «Deu raons per sumar-se al Fòrum»). I és amb aquest esperit, i des de la certitud anunciada per l'alcalde («És un privilegi veure'l néixer i contribuir, amb la nostra presència, a inventar-lo», desena raó de les «Deu raons per sumar-se al Fòrum») que ens volem aproximar a la proposta cultural del Fòrum.

Aproximació difícil com a ciutadans, des de la dificultat de veure en els seus continguts una proposta articulada. Probablement el seu origen ha acabat determinant el seu destí. Un altre alcalde de la Ciutat Comtal, avui president tripartit, un dia es va despertar en una roda de premsa i va anunciar, sense encomanar-se ni a Déu ni al diable, que el 2004 la ciutat organitzaria una Exposició Universal. «El somni no va durar ni un dia» titolava la premsa l'endemà. Resultava que l'Exposició Universal estava prevista pel 2005, i a més el termini per presentar candidatures estava tancat quan l'alcalde meravelles, avui president meravelles, es va decidir a fer el seu anunci gloriós. «Si cal ens inventarem una Expo», van anunciar llavors els responsables municipals. I tal dit, tal fet: per tal que no s'estengués el desànim entre la tropa, sobretot entre la tropa del totxo, es tragueren del barret un Fòrum de les Cultures. De desànim no n'hi hagué, el que s'estengué a partir d'aquell moment fou el pànic davant tan substancial proposta. Què era això del Fòrum de les Cultures? I en això estem.

Aproximació encara més difícil com a historiadors. I és que la història i la memòria no van amb el Fòrum. Proposta moderna, modernitzada i modernitzadora, el Fòrum no deixa espai per unes veus del passat que sempre poden ser molestes pels divins de tota condició, ja siguin liberals, neoliberals, socialdemòcrates i antiglobalitzadors (doncs pel que fa a la condició divina no hi ha diferències ideològiques; sobre això es pot veure *Las leyes fundamentales de la estupidez humana*, de l'historiador italià Carlo M. Cipolla). Bé, això que la història no té un espai en l'event no és del tot cert. A la confusa pàgina web del Fòrum podem trobar l'organització d'una trobada prèvia que, sota el títol de «La memòria compartida», vol ser una Jornada dels Premis Nobel, car, segons ens informen, «Els premis Nobel contribueixen a la memòria col·lectiva dels pobles» (tríptic de la jornada). Potser sí que el premi Nobel de física, o el de matemàtiques, contribueixen a la memòria col·lectiva dels pobles, però se'ns fa difícil saber com. Estem d'acord que un Nobel llueix molt més que un historiador o un testimoni. En això estem d'acord, però no sabem apreciar exactament la sensibilitat que poden tenir per la memòria històrica socis patrocinadors de les jornades com Endesa o La Caixa. És possible que la primera tingui una gran experiència en l'oblit —tema central per la memòria, com ens expliquen els organitzadors—, sobretot en l'oblit del poble maputxe, exterminat com a poble per la gran hidroelèctrica. Tampoc la segona, amb un ex president com Antoni Samaranch, franquista recalcitrant on n'hi hagi, és totalment aliena als problemes de la memòria històrica. Però res més hi ha d'història en aquest event. O res més hem estat capaços de trobar. Només les paraules han estat la guia que ens ha permès comprendre quelcom més dels continguts d'aquesta proposta. Paraules que, com deia una altra premi Nobel, Toni Morrison, a voltes beuen sang.

III

Entrem a la pàgina web del Fòrum. Nens somrients ens saluden des d'arreu (és curiós; al món només hi ha nens somrients?). La pàgina no ens ho aclareix. Tanmateix, anem al seu motor de cerca, posem la paraula «fam» i... zero resultats. Provem una altra paraula, «tortures»; zero resultats. Afinem més, «treball infantil»; zero resultats. És curiós: si posem la paraula «pau» tenim 668 resultats. Bé, almenys el món del Fòrum és un món

fet de pau. Respirem tranquils, no tan sols perquè els infants són feliços, sinó també perquè havíem vist que, com a introducció al coneixement de com funciona el món d'avui en dia, se'ns recomanava la lectura del llibre *El choque de civilizaciones*, de Samuel Huntington. Llibre de pau on n'hi hagi, com tots i totes sabem. Algun dels assessors de Bush també l'ha llegit i des de llavors fins ara la Casa Blanca s'esforça dia a dia a portar els nous missatges de llibertat duradora al món. Cosa que tampoc deuen desconèixer els responsables d'una proposta tan «profunda», segons l'alcalde, com el Fòrum.

Però nosaltres som historiadors i, preocupats com estem per la memòria històrica, encara que tan sols sigui la del nostre país, ens decidim a seguir indagant. «Franquisme», zero resultats. Però «Transició», com a model a seguir, ja en té sis. Bé, ens anem animant, seguim. «Guerra Civil», un resultat; «antifranquisme», zero resultats; «moviment obrer», zero resultats. La cosa comença a ser preocupant. Fem-ho més genèric: «conflictivitat», dos resultats. Hmmm... «Empresaris», trenta-tres resultats. Sembla que, per al Fòrum, la cultura es construeix sense memòria ni història. Però llavors, si, seguint a Raimon, qui perd els orígens perd la identitat, quina és l'aportació de Barcelona al debat cultural mundial que vol tenir com a principal escenari el Fòrum? Seguint les paraules que beuen sang, sembla prou clar: «pau», 668 resultats. Ja ho diu el tríptic que ens informa sobre la memòria històrica: l'objectiu de les jornades sobre el passat és «la construcció de nous paradigmes per a la humanitat des d'una cultura de pau i no-violència» que inclou el debat sobre «la proposta “Un altre món és possible”». Pel que sembla el Fòrum transmutarà La Rosa de Foc, tal com era coneguda pels obrers del segle XIX i principis del segle XX, en la Rosa de la Pau.

Ja ens ho intentava explicar Joan Clos. Preocupat com estava en allò que a nosaltres també ens ocupa aquí —saber què era això del Fòrum—, durant la campanya contra la guerra va trobar l'objectiu final del Fòrum. Si Porto Alegre era la capital mundial de l'antiglobalització i el seu alcalde, l'alcalde de la democràcia participativa i de tots els delmats de la Terra, Barcelona ho seria de la pau, i al seu torn l'alcalde marxós esdevindria una figura de primeríssima rellevància mundial. És el «model de Barcelona» que no ens van parar d'explicar durant les marxades antiglobalitzadores, comparant el civisme de la Ciutat Comtal amb la rauxa genovesa. Curiós va ser que, poc després, el mateix alcalde patís un retrocés en vots com cap altre mandatari socialista havia conegut fins llavors a la ciutat. Semblava que la gent estava cansada de tanta festa i que, per dessota de la polis imaginada, hi havia la ciutat de les persones que s'aixequen cada matí pensant com aconseguiran anar a dormir el capvespre sense que cap maldecap material els desvetlli («Marx», zero resultats; Xavier Sala i Martín, conferenciant confirmat del Fòrum). Però, per si hi havia cap dubte, el mateix alcalde ens ho aclaria la mateixa nit electoral: «He entès el missatge. Demà inaugurarem la Fira de la Construcció...». I, per tal que ho entenguem millor, el Fòrum ens ofereix una llista de conferenciant absolutament irrepètibl: Anthony Giddens, «un dels escriptors més llegits i citats», segons ens el presenten; Paulo Coelho, realment el representant d'una cultura «diferent»; Baltasar Garzón, especialista reconegut en la temàtica de les tortures; o Xavier Sala i Martín, que considerava que el creixement econòmic xilè sota Pinochet

era un model a exportar. En definitiva, conferenciants que ens ajudaran a reforçar la cultura per la pau de la ciutat i a construir Barcelona com a capital de la pau mundial. Pau, pau, pau, 668 resultats; multicultural, multicultural, multicultural, 29 resultats; mediació mediació, mediació, 26 resultats. Història? Passat? Bé, aquests, com sabem, són conflictius («conflicte», dos resultats). Les veus del passat mai no poden ser complaents amb un present construït sobre les cendres de les seves esperances; l'oasi català es desfà en les mans de la casta de Clío; el «Model de Barcelona» es dilueix en la Rosa de Foc que ha estat una de les ciutats més riques en experiències de canvi social des de sota de la nostra història contemporània (polític més important del segle XX per a Joan Saura: Lula). Ja ho deia un sofert ciutadà per la xarxa: «Voldria demanar un monument al Fòrum de les Cultures per als afusellats al Camp de la Bota. No tot ha d'ésser Disneylandia».

IV

Al costat del lloc on se celebrarà el gran event cultural hi ha un barri, un dels pètals d'aquesta Rosa de Foc oblidada, el mateix barri on vivia l'àvia abans de la revalorització «cultural» del seu pis. Recentment, allà s'hi ha instal·lat una família d'indis, com abans s'hi van instal·lar andalusos, murcians, aragonesos i valencians, renovant la vitalitat d'una cultura popular inexistent pel Fòrum. Són bona gent, simpàtica, busquen al igual que tots convida en aquest petit planeta nostre, respiren el mateix aire que nosaltres i volen, també al igual que tots, un futur millor per als seus fills. La seva filla, la Jazmin, podria ser una bona conferenciant del diàleg cultural. Espavilada com és, parla català, castellà, anglès i alguna de les llengües pròpies de l'Índia, coneix la seva nova terra i no renuncia a les arrels de la dels seus pares. Per sobreviure i prosperar, els seus progenitors han obert una botiga de queviures. Els preus són baixos i això els ha portat molta clientela, i per reforçar-la, o obeint els usos i costums de la seva terra, no han tingut cap problema per fiar els seus productes als veïns. La cosa no ha agradat gaire als de la botiga de tota la vida que hi ha al mateix carrer. No és que els seus preus no siguin competitius, és que no ho són els seus horaris (tampoc el gènere és gaire bo —moltes vegades el venen caducat—, però són els de tota la vida). Les mirades d'odi s'entrecreuen a banda i banda del carrer cada matí a l'hora d'obrir la botiga. Bé, tampoc hauria de passar res. A mesura que els pares de la Jazmin han progressat en un sentit material —en aquest sentit sí que existeix el progrés per a les persones humils—, els seus horaris s'han anat fent als «costums» del país (i és que moltes de les «diferències culturals» són a voltes diferències de classe: «moviment obrer», zero resultats). En tot cas, si amb això no n'hi ha prou, tan sols és un problema entre comerciants.

Tanmateix, al costat de la botiga també s'ha instal·lat un grup de vint marroquins, en un dels pisos «revaloritzats». Potser els néts ja no poden viure en ells, però ajuntant vint immigrants en un habitacle de seixanta metres quadrats es pot treure una bona renda mentre s'espera a que s'acabi de valoritzar l'immoble. És clar que a la resta de propietaris no els ha fet cap gràcia aquesta nova forma de viure la multiculturalitat. Els seus fills han d'emigrar del barri a la recerca d'uns lloguers més baixos, mentre viuen

cada nit la remor musical de les noves cultures. Els immigrants del pis tampoc no estan de gaire bon humor quan dialoguen culturalment sobre la diversitat musical nocturna amb els seus veïns. Cansats com vénen d'extenuants jornades laborals, amb uns salaris més que miserables, i sols com estan lluny de les seves famílies, marits, mullers i fills, no volen negar-se el poder disfrutar de la vetllada de l'hora baixa. Potser si poguessin viure en pisos de renda més baixa tocarien a menys per immoble i els sons noctàmbuls baixarien en intensitat. Però aquest no és el cas. Les administracions els demanen per treballar, per augmentar les cotitzacions a la seguretat social, però no han previst res per la seva ubicació. Tanmateix, es gasten ingents recursos en campanyes de valors per a que entenguem la gran sort que hem tingut de viure en una època de multiculturalitat.

De fet, producte de les noves tendències en «arquitectura radical» impulsades pel Fòrum, recentment el barri ha pogut banyar-se més en el lema «Diversitat per conviure» (hi havia una altra part d'aquest lema dels anys noranta de la qual les administracions s'han oblidat; hmmm... resava alguna cosa com «Diversitat per conviure, igualtat per viure»). Cinc-cents gitanos «reubicats» s'han instal·lat amb tendes de campanya al barri. Els veïns no han sabut valorar prou bé la bonanova i la cosa s'està enrarint una mica. De la diversitat cultural ells només en saben percebre els sorolls, les olors, la competència amb nousvinguts per uns recursos socials escassos, que no s'amplien per les noves necessitats i, per tant, són cada cop més magres. Al costat del lloc on se celebrarà el Fòrum hi ha mala maror últimament. De fet, els pares de la Jazmin han deixat de fiar el gènere. Molts dels veïns, els més pobres, tenen deutes descomunals amb la botiga i, després de la decisió, aquella bona gent, amb una filla que tot el barri considerava una preciositat, ara són «pakis» sense més. Últimament, quan al matí els del barri de tota la vida obren la botiga, les seves mirades plenes de retrets són confirmades pels antics clients de la botiga de la Jazmin. Ara a ella també comença a dibuixar-se-li la preocupació en el rostre.

Però bé, és d'esperar que si qualsevol espurna acaba cremant el barri, ja vingui dels vint marroquins que viuen apilotats o dels cinc-cents gitanos «reubicats», una ciutat com Barcelona, amb el seu Fòrum de les Cultures, oferirà tot de noves i innovadores solucions. Vindran mediadors culturals a intentar explicar-los a tots plegats com aprendre a conviure en la diversitat, s'organitzaran actes de celebració de la diferència, entesa no a partir de la desigualtat sinó des de la riquesa cultural, i alguns encara es lamentaran del fet que el racisme hagi pogut sorgir de nou en un barri de tanta tradició d'esquerres. Si més no, el barri estarà a prop de la celebració cultural del segle i recursos culturals no li faltaran. Potser Paulo Coelho els podrà oferir uns cursos d'autoajuda emocional (ja se sap que les males vibracions són producte d'una falta de comprensió d'un mateix), o Sala i Martin els explicarà els beneficis del creixement econòmic immobiliari, o Garzón pot treure'ls de l'entrellat de les conseqüències jurídiques de tot plegat. Tanmateix, si tot plegat no acaba de funcionar, els polítics i els intel·lectuals orgànics podran fer-se a mà el discurs del xoc de civilitzacions de Huntington i mobilitzar la població segons els nous preceptes. Al cap i a la fi recomanen la seva lectura per comprendre el món d'avui en dia dins de l'event cultural. I per alguna cosa deu ser.

V

Una de les pitjors coses del Fòrum no és tan sols que sigui una forma d'encobrir i legitimar una operació d'especulació urbanística, amb infraestructures culturals, sí, però acompanyades d'especulació al cap i a la fi, sinó la perversió dels valors que comporta. Quan els valors es converteixen en excusa per celebrar una festa, són divina comèdia, quan no cinisme. És per això que qualsevol aproximació a la seva proposta només troba buidor i banalització. Els valors s'encarnen en realitats i han d'operar en elles i per elles, i no a l'inrevés. No es pot pretendre, com s'ha fet recentment, anar a Sarajevo i muntar tallers de resolució de conflictes dirigits per ciutadans de Barcelona, que res saben sobre el dolor d'una guerra, i esperar que la població respongui amb entusiasme. O anar a països del Tercer Món a ensenyar als infants jocs no competitius i participatius, com fan constantment ONG barcelonines sense defallir. El seu problema és que no saben cooperar? Per què els infants del primer món poden jugar a jocs competitius, sense que això porti a la guerra, i els ha d'estar vedat als seus congèneres del sud? Quan es tracta a la població com una realitat idiotitzada, quan no s'escolta els seus problemes, quan s'apaguen les veus del passat i del present sota el soroll de la modernitat modernitzadora, quan se celebren els valors com una festa que serà «divertida», el que s'està fent no és un exercici de reflexió, sinó de cinisme. Llavors l'acte de cultura esdevé un acte de barbàrie, com deia un Benjamin que reflexionava, mentre fugia dels nazis, sobre el camí de banalització cultural de l'Europa dels anys trenta que l'havia portat fins a les portes de la seva pròpia mort.

Sabem que posicionar-se contra el Fòrum és difícil. Potser les campanyes antiglobalitzadores eren més fàcils. Total, afectaven a uns mandataris i a unes organitzacions mundials amb les quals poc tenien a veure els nostres dirigents polítics, socials i culturals. Les administracions catalanes podien celebrar i, fins i tot, intentar reconduir l'expressió del malestar que es mostrà en aquelles manifestacions. Ara, però, els implicats són dels «nostres», els «nostres» són els que treballen, els que cobren i els que viuen del i al Fòrum. La pregunta, tanmateix, segueix present. Expressat cruament: és que ningú té vergonya en aquest país? Algú creu que si d'aquí un temps reflexionem sobre el que ha estat tot això, més enllà de l'efímer que serà tal acte en la memòria col·lectiva, «ens agradarà, d'aquí a vint, trenta o cinquanta anys, explicar que hem estat en el primer Fòrum de les Cultures, aquest llegat que Barcelona dona al món» (desena raó de les «Deu raons per sumar-se al Fòrum»)? Esperem de tot cor que tal exercici de superficial cinisme es pugui realitzar, sense que les tempestes que semblen a punt de desencadenar-se en el present ho facin impossible en el futur. Mentrestant seguirem desafectes.